



järkeistyisi ns. mielenterveysongelmien käsittely kauttaaltaan. Medikalisoiva puhetapa rajoittuisi silloin vain kehollisuudessa todettavien negatiivisuuksien käsitteelyyn. Puolustelu, että mielen sairauksista puhuminen tekee jo eron kehollisiin sairauksiin riittävän selväksi, ei riitä. Miksi pitäisi lainkaan hyväksyä tällaista loogista sekaavuutta! Kun maailmankuvan merkitykset eivät voi olla sairaita, eivät ne ole myöskään terveitä. Merkityksiä ei hoideta, kuten vammoja ja virhe-toimintoja kehossa. Hoidon käsite kuuluu sairauksien käsittelyn yhteyteen. Merkityksiä oikaistaan, realistisoidaan ja kehitetään elämäntilannetta paremmin vastaaviksi.

Maailmankuvan muutoksiin välittömästi merkitystasolla tähtäävä toiminta (kuten psykoterapia) on perusluonteeltaan kasvatusta. Maailmankuvan suotuisaa muutosta voidaan tietenkin tukea toimenpiteillä toisissa olemuspuolissa. Tukitoimien on kuitenkin silloin oltava sellaisia, että on loogisesti mielekästä edellyttää niillä olevan osuutta suotuisten merkitysten muodostukseen. Sellaisia ovat tilanteen järjestelyt positiiviseen suuntaan ja kehon sairauksien hoito.

Elämäntaidollisten ongelmien diagnostinen luokittelu kehollisten sairauksien tapaan on tässä katsannossa pääosin epämielekästä. Niiden moninaisia yksilöllisiä esiintymismuotoja ei voida niputtaa yhtenäisiin diagnostisiin ryhmiin. Se ei ole tarpeellistakaan. Lähtökohdaksi riittää tieto, että ihmisellä on elämäntaidollisia ongelmia. Auttavan tiimin tehtävänä on sitten selvittää, miten niihin vastataan resurssien rajoissa ja autettavan elämäntilanteen puitteissa. Yksi selkeä diagnoosi on kuitenkin tarpeen. On todettava orgaanisten aivosairauksien mahdollinen läsnäolo. Niistä seuraa ensi sijaisesti sisämedisiininen problematiikka ja hoidon tarve. Orgaanisissa aivosairauksissa todettavien merkityskokemusten epäsuotuisuudet ovat vain rajoitetusti edellä kuvatuilla merkityksiä kehittäväillä tavoilla lievennettävissä, koska aivojen kapasiteetti ilmentää merkityksiä on niissä vaurioitunut.

## Eräitä kirjoittajan aihepiiriä käsitteleviä julkaisuja:

- Lauri Rauhala, The myth of mental illness. *Psychiatria Fennica*, 1972.
- Lauri Rauhala, Onko kaikki ihmisessä todettava negatiivisuus sairautta. *Psykologia* 12/1977.
- Lauri Rauhala, Millaisen avun tarpeessa ongelmaihminen on. *Mielenterveys* 21/1981.
- Lauri Rauhala, Psykiatria on kohdistuvasta kritiikistä. *Terveystieteiden tutkimus* 7/1981.
- Lauri Rauhala, Mielitaidin käsite on vanhentunut. *Terveystieteiden tutkimus* 5/1983.
- Lauri Rauhala, Auttamisen tiede ja toiminta. Mitä vikaa psykiatriassa? *Genesis* 1/1984.
- Lauri Rauhala, Ihmisen hyvä ja huono olemassaolo. Tuula Nores (toim.) *Inhimillinen kasvu*. Otava 1987.
- Lauri Rauhala, *Humanistinen psykologia*. Yliopistopaino, Helsinki, 1990.
- Lauri Rauhala, *Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä*. SUFI, Tampereen yliopisto, 1993.

Aki Huhtinen

# mielenterveyden herättämä kysymys ihmiskuvamme mielekkyydestä

*Me olemme halunneet päästä eroon valtatieteissämme juuri eettisten kysymysten aiheuttamasta psykologis-uskonnollisesta spekulatiosta: hyvän ja pahan piinaavasta läsnäolosta. Valtatieteellisen ihmiskuvamme ulkopuolelle suljettiin mielestäni ratkaisevan virheellisesti — ja halutaan edelleenkin sulkea — ihmisyyteen oleellisesti kuuluvat intohimot, taikausko, väkivalta, elämellisyys ja impulsiivisuus, jopa uskonnollisuus. Elämän alastomien kysymysten — kuten kuoleman tai sairauden edessä — tarvitaan koko ihmisyyden ratkaisua.*

Mielenterveystyön nykyinen tilanne on kestävätkö, koska kunnan isät eivät halua rahoittaa mielenterveystyötä erikoissairaanhoidon tasolla, hoitamisesta ei enää voida puhua, vaan ainoastaan turvallisuuden säilyttämisestä. Esimerkiksi Tampereen Pitkäniemen sairaalan hoitohenkilöiden ja asiakkaiden suhde on vinoutunut. Käsite terveys merkitsee terveystieteitä: säästö siellä, uusi ongelma täällä.

Tutkijoiden mielenkiinto sairauksien tutkimuksissa sekä Suomessa että ulkomailla suuntautuu aivo- ja geenitutkimuksiin, joihin suunnataan myös suurimmat taloudelliset resurssit. Lisäksi tietotekniikan nopea kehitys lisää turvallisuudentunnettamme siitä, että luonnontieteellis-matemaattisessa tutkimuksessa on oltu oikeilla jäljillä ihmisen olemuksen, käyttäytymisen ja toimintamekanismien paljastamisessa. Ajatukset pahuudesta tai uskonnollisävytteisestä syyllisyydestä ja synnistä tieteellisten asioiden selityksinä tuntuvat näiltä tutkimuslähtökohdilta jopa kehittymättömiltä ja epäinhimillisiltä.

Mielestäni tämä kehitys on haitallinen ja rajoittaa ihmisyyttä radikaalisti. On kuin päättäjät ja asiantuntijat hakisivat prosessia, joka toteutuisi yhdistämällä loputtomuuteen asti todellisuudesta pilkottu ja suodatettu tieto äärettömyyksiin kasvatettavaan nopeuteen siirtää tuota tietoa. Kaikki kuitenkin tietävät — tai ainakin aavistavat sen ahdistavuuden — että elämän alastomien kysymysten — kuten kuoleman tai sairauden edessä — tarvitaan koko ihmisyyden ratkaisua.

Mielestäni voidaan jopa väittää, että asioiden rationaalisesti hallitseva käsitteellistäminen — esimerkiksi lääketieteellisten toimenpiteiden osalta — edistää ja nopeuttaa tieteellisten oireiden lisääntymistä ja voimistumista ihmisyyden ratkaisun laukeamisen sijasta. Julkisuudessa on käyty kiivasta keskustelua mielenterveyden hoitamisen ”oikean” näkökulman puolesta: mm. hoitotieteen ”akateemikot” vaativat hoidon tutkimusten täsmällisempää ja määrällisempää — luonnontieteellistä — tutkimusasetusta nykyisen sekavan, moninaisen ja rikkaan, itseäänetsivän laadullisen tutkimusyrityksen

sijaan. Mielestäni tämä kädenvääntö ”oikeasta” tavasta tutkia ja ottaa haltuun hoitamisen tärkeä alue heijastelee myös laajemmalle meidän haluumme asettaa uudestaan koko ihmisyytemme tarkastelukulma.

## Psykiatria luokittelee ihmisen

Mittaamista ja lukujen käyttöä on pidetty tieteellisyyden edellytyksenä. Varsinkin luonnontiede, johon myös lääketiede ja psykiatria nojaavat, perustuu luonnonlakien ja niiden mitattavuuden ehtoihin. Lääketieteessä kuten psykiatriassakin mittaamisen ajatus perustuu kiinteästi mekanistiseen ajatteluun. Ihmisyyden mekanisoiminen sopii myös ihmisen patologiseen luokitteluun.

Kiinnostus sairauksien luokitteluun, erityisesti psykiatriassa, oli osa tieteellistä vallankumousta. Ranskalaisen Rene Descartesin filosofia, joka erotti ihmisen ruumiin sielusta vaikutti siihen ratkaisevasti. Ruumis oli koneisto, jota sielu ohjasi ja tarkkaili. Tämä näkemys ei lisännyt etäisyyttä pelkästään ruumiin ja sielun, vaan myös potilaan ongelmien ja häntä hoitavan lääkärin välillä. Lääkäri saattoi suhtautua kylmemmin ja rationaalisemmin ruumiin, koneiston vikoihin. Hän saattoi nyt pyrkiä tutkimaan niitä järjestelmällisesti jättäen sielun eli potilaan subjektiiviset kokemukset ja tunteet huomiotta. Nyt potilaan käyttäytymistä voitiin mitata objektiivisin menetelmin, mikä tarkoittaa, että tulokset eivät enää riippuneet sen paremmin mittajasta kuin mittauksen kohteena olevasta henkilöstäkään.

Nykyään olemme tilanteessa, jossa niin potilas kuin lääkärikin ovat eettisesti vastuuttomia potilaan patologisesta luokituksista. Luokituksen hoitaa monimutkainen tieteellinen psykiatrinen teoria, johon sijoitetaan potilaalle suoritettujen objektiivisten psykologisten testien, fysiologisten mittausten, käyttäytymisteorioiden ja potilaan käyttäytymisen korreloimisen mittaustulokset. Niin potilas kuin lääkärikin ovat eettisesti ja filosofisesti ”pesseet kätensä” potilaan mielentilan määrittämisestä. Potilas on psykiatrisesti — luonnontieteellisen objektiivisesti — mielisairas. Hänen elämäntilanteensa on normitettu hänen subjektiivisten kokemusten tai patologisoinnin suorittaneen lääkärin subjektiivisten kokemusten ulkopuolelta: *tieteellisesti*.

Me olemme halunneet päästä eroon valtatieteissämme juuri eettisten kysymysten aiheuttamasta psykologis-uskonnollisesta spekulatiosta: hyvän ja pahan piinaavasta läsnäolosta. Valtatieteellisen ihmiskuvamme ulkopuolelle suljettiin mielestäni ratkaisevan virheellisesti — ja halutaan edelleenkin sulkea — ihmisyyteen oleellisesti kuuluvat intohimot, taikausko, väkivalta, elämällisyys ja impulsiivisuus, jopa uskonnollisuus. Tiede meidän sivistyksemme keulakuvana on rakentanut yhdessä yhteiskunnan kontrolli-instituutioiden kanssa ympärillemme koneiston, joka uuden yhteiskunnallisen ongelman ilmestyessä käynnistyy automaattisesti itseltään selvänä vailla minkäänlaista filosofiointia ja ihmettelyä. Vaatimus tiukasta, perustellusta ja yleisesti todennettavasta luonnontieteellisestä tutkimuksesta hoitamisen ja mielenterveyden alueella on osa tätä yleistä kulttuurimme pyrkimystä hallita ja asettaa länsimainen ihmiskuva filosofisille perustoilleen.

Ratkaisevaa nyt onkin — esimerkiksi mielisairauden merkityksen kannalta — kuinka me erilaisten instituutioiden valan ja ideaalien hallitsemisena ja hallitsijoina rajoitamme meitä ja muita tarkastelemasta itseämme henkisesti sairaana, ja mitä me ihmiskuvastamme olemme jo ennen sairastumistamme sairautemme hoidosta ja luonteesta päättäneet.

## Ihmisen eksistenssin huomioon ottaminen

Sairauden hoitaminen on rajoittunut tutkimuksissa lääketieteeseen, psyko- ja sosiaalitieteisiin ja osittain teologiaan, jotka kuitenkin ovat unohtaneet mielisairauden käsitteissään ihmisen sairaus- ja terveysominaisuuksien koko ihmisyyttä koskevan merkityksen. Mielestäni yksittäisen ihmisen sairaudella voisi ja tulisi olla profetallinen eli terapeuttinen luonne. Profetallisuus tarkoittaa sitä, että tervehtyminen ei merkitsisi enää ahdistuksesta vapautumista, vaan ahdistuksen vapautamista ihmiseen elämän eksistenssivana viestinä. Jokainen ihminen subjektiivisilla väitteillään on siinä mielessä pappi ja terapeutti, että hänen olemassaolossaan elämän sana joko pääsee kuuluville tai jää kätkeytyksi. Jokainen ihminen on elämän kuuntelija ja siihen vastaaja.

Hyvä ja terve valo tulee vastaan vain kulkemalla kaottisen pahan ja sairaan pimeyden lävitse. Martti Siiralan mukaan pahinta pahuudessa ei ole sen pahuus, vaan ihmisen lainomainen asenne siihen; tuomiota pelkäävä tai tuomitseva objektiivinen reagointi. Turvatessamme itsemme elämältä objektiiviseen tuomioluolaamme, me riistämme toisia ja ennen kaikkea itseämme. Ja neuroottinen tuomiokoneistomme vaatii tuomareita ja uusia tuomittavia. Mahtiaan lisäävä tiede on jatkanut pahan ja sairaan hävittämistä hiipuvan uskonnon raunioilla. Jäljellä on edelleen mielestäni virheellisesti objektiivinen illuusio hyvän oikeellisuudesta ja pahan väärinolemisestä.

Jouko Turkan kirja Häpeä on vaellusromaani ihmisen häpeän kokemuksista. Turkan mukaan lastenmurhaaja Jammu Siltavuori oli aikoinaan Suomen vastenmielisin ihminen. Jos julki olisi tullut, että Jammu kannattaa tai aikoo äänestää jotakuta presidenttiehdokasta, olisi jokainen näistä ilmoittanut, ettei tämä saa tehdä niin, vaikka ehdokkaan voitto olisi Jammun äänen varassa. Yksikään uskonnollinen yhteisö ei ottaisi Jammua katuvana Kristuksen sovittamana syntisenä vastaan ja päästäisi häntä mikrofonisiin. Turka kirjoittaa:

”Kukaan ei tahdo edes ajatella niitä nautinnon tunteita, sitä himon poltetta, sitä seurannutta tyydytystä, mutta jokainen on täysin varma, että Jammu kokee jotain kadehdittavaa, joka uhrien tähden muuttuu hirvittäväksi. Itse asiassa jokainen pitää Jammun nautintoja välttämättöminä, nehän selittävät teon ja teon rangaistavuuden. [...] Jospa Jammulla teon jälkeen onkin yhtä tyhjä olo kuin muillakin päämääränsä saavuttaneilla. [...] Mikä riistäisi siis eron minun ja Jammun väliltä? Mikä pudottaisi kunnan ihmisen erikoisasemastaan Jammun rinnalle, samantaiseksi ja samanarvoiseksi?”

Laskeutuminen Jammun kaltaiseen itseyteen alkaa elämän kokemisesta, joka on jotakin aivan rationaalisesti käsittämättöntä ja kokonaan tutusta omasta elämästä poikkeavaa, mutta joka samassa hetkessä osoittautuu läheneväksi oudoksi ja uudeksi tosiasiaksi ja kiusaksi kaikelle tutun järjen todisteluille, pysähtyy eteen kauheana, hirvittävä, järkähtämättömänä rakkauden tai kuoleman kokemuksena. Tämä uusi käsittämätön kokemus kasvaa hetki hetkeltä yhä vain suuremmaksi tutun järjen rakentamista estoista huolimatta niin että järki, vaikka se näinä hetkinä saavuttaa suurimman mahdollisen selkeytensä, menettää kuitenkin samassa suhteessa mahdollisuutensa vastustaa tätä uutta ja outoa kokemusta. Lopulta minus ei enää tottele tuttua järjen ääntä ja järki käy hyödyttömäksi, hajoaa uuden itseyden kokemisen tieltä. Rationaalinen kysymys: ”Mikä minusta tulee?” haihtuu eksistenssiseen kysymyksen: ”Kuka minä olen?”